

Jette Buhl og Jette Flindt Pedersen

Den ægte dialog

– i vejledning og rådgivning

GOGISK
EK

1 Perspektivet og perspektivets betydning

Vi taler om at se noget i et bestemt perspektiv. Vi ser det ud fra en bestemt synsvinkel, og det tager sig ud på en bestemt måde. Hvis vi undersøger denne talemåde lidt nøjere, forstår vi hvorfor det altid er muligt at se den konkrete virkelighed på flere måder.

Vi ser altid vore erfaringer i et bestemt perspektiv. Det viser sig i den måde vi tænker og taler om tingene på. Det viser sig også i vore handlinger.

Perspektivet er det helt overordnede i vore tanker og i vor adfærd. Det er det vi styres af før noget andet. Også teorier og metoder der hører hjemme i et professionelt arbejde, er styret af bestemte perspektiver. En given teori eller en given metode kan altså ikke give svaret på om det perspektiv der anlægges, er det »rigtige« og mest hensigtsmæssige i forhold til problemstillingen. Valget af perspektiv må i princippet komme før valget af teori og metode.

Perspektivet er en måde at fastlægge identitet på. Ved valg af perspektiv – eller gennem det perspektiv som vi ubevidst forudsætter – afgør vi hvordan personer og livsforhold identificeres, og hvordan den konkrete virkelighed forstås. Vi afgør hvem vi er, og hvad noget er.

Vi kan også sige det sådan at der i kraft af perspektivet sættes nogle forudsætninger for forståelsen og beskrivelsen af vore erfaringer, forudsætninger som normalt vil være skjulte eller underforståede. Der er på forhånd givet nogle bestemte mønstre i det vi tænker og siger.

Ved valg af perspektiv bestemmer jeg hvad der kom-

mer i forgrunden, og hvad der kommer baggrunden (fuldstændig som i et perspektivisk billede). At noget kommer i forgrunden, ligger altså ikke i selve det erfarede. Det sker i kraft af det perspektiv der er styrende for hvordan jeg strukturerer og tolker den konkrete virkelighed.

Når noget kommer i forgrunden, er der samtidig noget andet der kommer i baggrunden. At noget glider i baggrunden betyder ikke at det helt glemmes og slet ikke indgår i helheden, men at det bliver domineret af noget andet. Det bliver ikke det vi først lægger mærke til og tager hensyn til. Det får først lov til at træde frem når eller hvis det viser sig relevant i forhold til helheden.

Der findes ikke et overordnet eller universelt perspektiv der rummer alle andre perspektiver og dermed objektivt kan gøre rede for den individuelle bevidsthed. Det har noget at gøre med det enestående der er ved hvert menneske og hvert menneskeliv, og med den frihed som ethvert menneske principielt har.

Der findes heller ikke noget endegyldigt »perspektiv« der ikke er et perspektiv på linie med andre, og som derfor kunne garantere en perspektivafhængig objektivitet.

Kort sagt: Vi kan ikke fuldstændigt overskue og gennemskue alting, og vi kan ikke stille os uden for livet og verden.

Dog ligger der naturligvis en form for objektivitet i den refleksion vi her fremlægger: Vi kan ikke undgå perspektivafhængigheden, men vi kan være bevidste om den, og vi kan gøre os klart hvilket perspektiv vi anlægger i en given sammenhæng. Det er det vi mener med refleksion.

Det afgørende er altså ikke at jeg opfatter virkeligheden i et bestemt perspektiv. Det kan jeg som sagt ikke undgå. Det egentlig afgørende og skæbnesvangre er hvis jeg ikke ser begrænsningen i mit perspektiv, og hvis jeg ikke forsøger at sikre mig at mit perspektiv inddrager og fokuserer på den del af virkeligheden eller den tolkning af virkelig-

heden som brugeren finder væsentlig og rigtig.

Det må også slås fast at det ikke er muligt at anlægge flere perspektiver samtidig. Et givet perspektiv udelukker alle andre mulige perspektiver, først og fremmest fordi perspektivet altid er noget overordnet og rummer forudsætningerne for alt hvad der tænkes og siges. Jeg kan ikke have et perspektiv der siger at mennesket i grunden er godt samtidig med at jeg har et perspektiv der siger at mennesket i grunden er egoistisk og altid i sidste ende vil søge sit eget. De to perspektiver udelukker logisk hinanden.

Det betyder ikke at det er umuligt at skifte perspektiv, men skifter man perspektiv, indebærer det samtidig at den person og den problemstilling man har med at gøre, får ny identitet. Skifter vi perspektiv, er det pludselig noget andet vi taler om.

Det person-orienterede perspektiv

Vor indsigt i perspektivets betydning gør at vi har fundet det naturligt at arbejde med og gøre rede for hvilke forudsætninger der ligger til grund for den person-orienterede vejledning og rådgivning.

Det person-orienterede perspektiv udspringer af den grundopfattelse at den professionelle vejledning og rådgivning er et engageret møde mellem mennesker. Det er en proces hvor det ene menneske bliver involveret i det andet menneskes tilværelse, og vi bliver berørt af hinanden. I hvilket omfang den ansatte og brugeren bliver berørt, er forskelligt afhængigt af den konkrete situation. Pointen er at vi altid står i relation til hinanden og derved påvirker hinanden. Det er i denne forstand mennesket er i centrum i den person-orienterede vejledning og rådgivning, ikke som genstand for den andens gøren og laden, men som et menneske med egne følelser og tanker og vilje og krop, et menneske der har sin egen historie, et menne-

ske med sine egne drømme og længsler og mål, et menneske som træder indenfor i min verden og mit liv, og som jeg får lov til at følge et kortere eller længere stykke på dets livsvej.

Perspektivet for den person-orienterede vejledning og rådgivning er filosofisk. Inden vi kommer ind på hvilke filosofiske retninger der har inspireret os i udformningen af det person-orienterede perspektiv, vil vi kort gøre rede for hvad vi forstår ved en filosofisk tankegang.

Når vi tænker filosofisk, forsøger vi at få indsigt i og forståelse af alt det vi i grunden godt ved. Filosofien taler alment. Den forsøger at sige noget der er genkendeligt for enhver. Vi skal kunne genkende os selv og bliver klogere på os selv og vor virkelighed i den filosofiske analyse.

Man kan sige at filosofien altid går efter helheden. Det står i modsætning til enkeltvidenskaber som psykologi, sociologi, lægevidenskab osv. der hver for sig fokuserer på aspekter eller dele af den menneskelige virkelighed. Men at se helheden er også at tænke konkret. Det er at »få det hele med«. Selvom den filosofiske analyse i første omgang kan virke abstrakt og fremmedartet, vil den altid rumme en genkendelighed i forhold til vore faktiske livssituationer.

Fordi filosofien altid anlægger en helhedsbetragtning, er det også gennem filosofien vi kan erkende og reflektere over vor tænkings perspektivafhængighed. Gennem filosofien kan vi overskue perspektiverne. Vi kan se deres forskellighed og rækkevidde. På den måde får filosofien os til at se at vi ikke kan være neutrale. Men dermed tilskynder filosofien os også til at træffe et bevidst valg som vi må stå ved og være tro over for.

Den person-orienterede vejledning og rådgivning er i høj grad inspireret af den fænomenologiske bevægelse i 1900-tallets filosofi og af dialogfilosofien.

Fænomenologiens hensigt er at beskæftige sig med vigtige forhold i tilværelsen ud fra den måde hvorpå de

umiddelbart viser sig for os (»fænomen« betyder egentlig »det der kommer til syne«, »tilsynekomst«). Den vil have os til at forstå det vi i grunden allerede godt kender og ved fra vor almindelige daglige erfaring.

Den fænomenologiske bevægelse er dog ikke én filosofisk skole med et fælles program. Der er tale om en række filosoffer med større eller mindre tilknytning til hinanden, som har det til fælles at de udfolder en refleksion over vor verden i verden. Deres sigte er at inddrage vor væren i alle dens aspekter, og de fokuserer ikke mindst på den praksis hvorved vi altid allerede på forhånd er involveret i virkeligheden. (Et overblik over den fænomenologiske bevægelses udvikling og et signalement af nogle af dens hovedskikkelser findes bag i bogen (Ekskurs 1).)

De fire fænomenologiske grundtanker

Vi vil gennemgå de fire fænomenologiske grundtanker som er grundlaget for den person-orienterede vejledning og rådgivning.

Den første fænomenologiske grundtanke: Sand erkendelse er bundet til den konkrete livsproces.

Det vil sige: Vi er altid i en situation der udstrækker sig både i tid og rum. Vi er et produkt af vor fortid. Vi har en fortid der med sin rigdom af erfaringer, færdigheder, følelser og viden altid danner baggrund for vore aktuelle erfaringer – hvad enten vi er bevidste om det eller ej.

Vi kan ikke abstrahere fra tiden og dermed heller ikke fra historien som grundvilkår for den menneskelige eksistens. Vi kan aldrig sige at vi står ved år 0. Vi er en del af historien, og vi er en del af det sociale liv. Ligesom jeg har min bevidsthed, har de andre også deres bevidsthed. Vi oplever hinanden. Vi er i et samspil med hinanden. Vi træder hinanden nær og forhandles ved det. Og alt dette er altid på forhånd tilfældet.

Det er disse træk ved vort levede liv vi ønsker at træk

ke frem i lyset, så de ikke alene opleves som selvfølgelige, men også kommer til at indgå som aktive forudsætninger i perspektivet for vejledning og rådgivning. Det er disse forudsætninger der skal til hvis vi virkelig skal tage udgangspunkt i brugerens erfaringer og erkendelse af virkeligheden. De skal med i vort perspektiv hvis vi skal efterspørge og fremme at brugeren giver udtryk for den meningssammenhæng som han eller hun oplever den konkrete situation indgår i.

Den anden fænomenologiske grundtanke: Erkendelse finder sted inden for den menneskelige virkelighed som vi på forhånd har del i. Erkendelse udspringer af vort engagement i livet og i verden.

Det vil sige: Vi kan ikke forstå vor egen virkelighed hvis vi ikke indgår i samtale med andre mennesker. Det andet menneskes tilstedeværelse i min verden er en forudsætning for min erkendelse af virkeligheden, ikke mindst den virkelighed som jeg selv udgør. Hvis min erkendelse af mig selv skal være sand, må jeg åbne mig for den andens virkelighed, for det er i dette møde jeg lærer noget om mig selv og mit eget.

Dette forhold bliver særlig tydeligt når vi taler om at erkende vor egen identitet. Hvem er jeg? Hvad anser jeg for godt og ondt? Hvad stræber jeg efter? Det er svarene på sådanne spørgsmål der bestemmer min identitet. Disse svar kan vi ikke finde isoleret fra andre mennesker. Vi må være (virkelige eller forestillede) samtalepartnere hvis vi skal finde ud af hvem vi selv er. Hvis jeg ikke indbyder det andet menneske til et møde med mig, skygger jeg for min egen sande erkendelse – både af mig selv og den anden – og jeg skygger for den andens sande erkendelse. Det grundlæggende i mødet med den anden er gensidighed. Det betyder at de muligheder der åbnes og lukkes for den ene, tilsvarende åbnes og lukkes for den anden.

Det kan lyde temmelig teoretisk at tale om »sand erkendelse« – og dog er det ganske ligetil og har stor betydning

for vor praksis. Som fagpersoner er vor bevidsthed forment af mange ting. Vi tilegner os viden. Vi lærer os nye teknikker. Vi udveksler erfaringer. Vi gør erfaringer både om brugerens liv og om os selv som udøvere af vejledning og rådgivning, alt sammen med den hensigt at blive bedre til vort arbejde.

Alligevel er det først i selve samtalen, i mødet med den anden, vi kan få indsigt i vore erfaringers beskaffenhed. En bestemt viden eller brugen af en bestemt teknik må vurderes som sand og rigtig, falsk og forkert, i forhold til den enkelte brugers liv og i forhold til vort eget liv. Vurderingen kan ikke ske på forhånd og uafhængigt af den konkrete livsproces. Det er denne praktiske konsekvens der ligger i vor anden fænomenologiske tese. Det er i denne forstand det er relevant at tale om »sand erkendelse«.

Grundtanken om den mellem menneskelige virkeligheds betydning for erkendelsen giver også blik for at engagement ikke er noget vi først skal beslutte os til, men at det ligger i tilværelsens dynamik. Engagement giver i en vis forstand sig selv, for jeg kan ikke forholde mig ligegyldigt eller neutralt når et menneske træder indenfor i min verden og mit liv.

Engagementet udspringer af denne »indtræden« eller berøring. Det opleves typisk som noget der kommer bag på os. Inden vi ved af det, er vi midt i det. Vi bliver »overtaget« af en optagethed af det andet menneske. Det er noget der pludselig kan gå op for os. Og dog sker det ikke med ét slag. Der er en proces i det. Det andet menneske træder indenfor i min verden gennem den proces som samtalen er.

Alt dette viser os at der er et etisk perspektiv af en særlig art i den fænomenologiske betragtningsmåde. Det er ikke sådan at jeg i princippet står neutralt over for det gode og det onde og så kan vælge enten det ene eller det andet og derefter sætte min vilje og handlen ind på det jeg

har valgt. Nej, jeg bliver valgt før jeg kan vælge! Jeg bliver valgt af den verden og de menneskelige relationer jeg altid allerede befinder mig i. Det jeg kan vælge, er om jeg vil blive i den væren og den godhed som jeg allerede er sat ind i, og påtage mig det engagement jeg allerede står i - eller om jeg vil afvise det og distancere mig fra det jeg har fået givet. Også i etisk forstand er fænomenologien et opgør med det selvberørende menneske.

Den tredje fænomenologiske grundtanke: Tanker, viden, følelser, sansninger og værdier kan ikke skilles ad. Vi befinder os altid i hele virkeligheden med alt hvad den rummer, og vi lever og virker altid som hele mennesker. Vi sanser, og vi gør erfaringer, og vore sansninger og erfaringer bliver bevidste for os gennem forståelse. Vort forståelse er altid en forståelse af erfaring og sansning. Hvis alle vore sanser er intakte, vil vi i situationen sans det samme som et andet menneske der befinder sig i samme situation. Man kan sige at vore sanser er åbne for alt det der er at sans. Men vi forstår det sansede forskelligt. Forståelsen er forskellig, men under alle omstændigheder er den bestemt af sansningen.

I dette ligger der også det interessante og væsentlige at erkendelsen allerede i sin oprindelse er alt andet end neutral. Sansningen er nemlig altid stemt. Vort forhold til verden er stemt, og vel at mærke ikke blot lejlighedsvis, men altid. Vi er altid i en førsproglig stemthed. Ikke blot sanser og forstår vi. Vi bliver berørt og lader os berøre. Vi bliver opløftet eller nedtrykt. Selv den tilstand vi kan omtale som uberørt eller kølig distance eller som passivitet, er jo en stemning!

Vore erfaringer og erkendelser er stemte, og erfaringsprocessen og erkendelsen er sanselige og intuitive såvel som fornuftsmæssige. Det betyder også at vore erfaringsproces ikke i sin helhed er tilgængelig for en begrebslig forklaring, og at vi ikke kan forstå og forklare virkeligheden til bunds.

Alt dette fastholder os i den realitet at vi helt bogstaveligt er til stede i verden som hele mennesker. Vi er hele mennesker i samværet og samtalen, og dette hele er forment af kultur, samfund og historie. Det er det hele der forandres og påvirkes af vor væren, tænken og handlen. Som allerede sagt: Vi søger ikke at forstå og forklare og handle i verden udefra, for der findes ikke noget privilegeret sted uden for verden hvorfra vi kan erkende den. Vi er allerede indenfor. Vi er indfældet i verden. Det er på den måde vi uden at tænke nærmere over det »ved« at verden er til. Det ved vi før vi ved noget andet. Vi indgår i verden som sansende eksistenser, og med dette som forudsætning erkender, taler og handler vi.

Når vi er i samtale med et andet menneske, er vi det ikke blot som brugere af verbalsproget. Vi er det som hele mennesker. Vi siger ikke bare ord. Vi bruger også vor stemme som er et fysisk fænomen der kan sanses. Vi bruger vort syn og vor hørelse og vore øvrige sanser. Vi er kropsligt til stede. Vi er med alle vore sanser indfældet i den sanselige verden. Det sanselige, intuitive og fornuftsmæssige må derfor have lige stor plads i vejledningen og rådgivningen.

Den kritiske læser vil måske spørge om det da er sådan at tanken om en værdineutral og objektiv erkendelse er en illusion. Svaret er nej. Den objektive erkendelse er blot ikke det grundlæggende og primære i vort forhold til mennesker. Den værdineutral og objektive erkendelse kræver en særlig fremgangsmåde og en særlig anstrengelse som kendetegner den naturvidenskabelige forskning som handler om ting og objekter.

Den fjerde fænomenologiske grundtanke: Sproget er bestemt af virkeligheden i sin helhed og virker ind på samme helhed.

Forudsætningen for at erfare og forstå er at vi bevæges. Derfor er ordene ikke blot tegn der rummer betydninger, men artikulationer af indtryk som bevæger os. Indtryk

der taler til os, udtrykkes i vort daglige sprog. Sproget er ikke blot meddelelser, men handlinger i livsproccessen.

Det daglige sprog er alment og genkendeligt. Vi kan faktisk forstå hinanden, men samtidig kan dette sprog formidle en uendelig variation af indtryk, stemninger og tydinger. Det er gennem sproget vi udtrykker vor tyding af verden. Det er gennem sproget vi orienterer os i verden, og det er gennem sproget vi danner og former vor identitet. Det er også gennem sproget vi former og forandrer vor egen og andres bevidsthed. At tale er ikke blot at meddele sig, det er at lade vor verden komme til orde, og det er at påvirke.

Sproget er ikke blot et medium for vor kommunikation og påvirkning. Sproget er ikke fuldstændig »gennemsigtigt«. Det har også sin egen virkelighed. Det er også forment af historien og kulturen før det former os. Og det har sin egen sansbare eksistens. Det indgår med sin vægt og betydning i den dynamiske virkelighed som en samtale er.

Når den professionelle i sin refleksion skal fastholde perspektivet i sit arbejde, har den sproglige dimension altså betydning. At være og virke i et perspektiv, det er også at være og virke i et sprog. Og det skulle vel at mærke gerne være et sprog der ikke er blevet rendyrket, så det kun udtrykker en reduceret virkelighed, men et sprog der er åbent for sansninger og intuitioner og kender sin egen iboende kraft. At kunne bruge og udvikle et sådant sprog har betydning for samtalen hvis samtalen skal blive levende og parterne være nærværende for hinanden.

Dialogfilosofien

Som tidligere nævnt udspringer den person-orienterede vejledning og rådgivning af den grundopfattelse at mødet mellem den professionelle og brugeren er et engageret møde mellem mennesker. Dermed ønsker vi at understre-

ge at vi altid står i relation til hinanden og påvirker hinanden.

Dette har helt naturligt ført til at vi også har ladet os inspirere af filosofen Martin Bubers hovedværk *Jeg og Du* (om Martin Buber og dialogfilosofien, se nærmere Ekskurs 2).

Martin Bubers bog *Jeg og Du* handler om mødet mellem mennesker. Buber taler om at vi som mennesker kan indgå i to mulige forhold: Jeg-Du-forhold og Jeg-Det-forhold. For Buber er det enkeltstående menneske altså ikke det centrale. Det er selve forholdet der er det centrale. Buber kalder det »das Zwischen« (»Det der er imellem«). Det betyder at opgaven bliver at træde ind i forholdet og være nærværende. Det er også en vigtig pointe hos Buber at Jeg'et ikke er det samme i de to forhold. Jeg'et er ikke uberrørt af om det indgår i den ene eller den anden type forhold. Han mener at når Jeg'et møder Du'et, deltager vi i virkeligheden, for ved at Jeg'et møder Du'et, ser vi os selv, modtager vi os selv og bliver aktive, skabende og ikke mindst kommunikerende eksistenser. Først når subjekt møder subjekt, bliver subjektet virkeligt. Berøringen med Du'et giver Jeg'et liv.

Med udgangspunkt i Martin Bubers tanker bliver det en væsentlig forudsætning for det person-orienterede perspektiv i vejledningen og rådgivningen at det er forholdet der er i centrum. Først når forholdet er i centrum, bliver der mulighed for at begge parter deltager i virkeligheden.

Afrunding

Vi har i dette kapitel fremhævet perspektivet og perspektivets betydning. Vi har fremhævet at vi altid har et perspektiv, og at perspektivet altid har nogle indbyggede forudsætninger. Det er forudsætninger der har betydning for hvordan vi opfatter virkeligheden, og hvad vi siger og gør.

Vi har også i dette kapitel gjort rede for hvilke forudsætninger vi mener skal være forudsætningerne for rådgivningen og vejledningen. Beskrivelsen af disse forudsætninger kan virke højtravende og teoretiske eller måske unødvendige da de af nogle opleves som givne og selvtydelige. Vi har dog valgt at tage denne beskrivelse med fordi vi oplever at det er nødvendigt at begynde fra grunden. Perspektivet er jo ikke blot teori, men i høj grad styrende for hvordan vejledningen og rådgivningen føres ud i livet.

Vi kalder perspektivet person-orienteret da vi mener at perspektivet fremmer at både den professionelle og brugeren kan forstå som de personer de er, personer med hver deres erfaringer og muligheder. Det er et perspektiv der kan få os til at se mennesket og situationen i sin helhed. Og at se helheden er at tænke konkret. Det er at »få helheden med«.

2 Det person-orienterede perspektivs betydning for måden vi erfarer verden på

Indledning

At arbejde ud fra et filosofisk udgangspunkt kræver at vi tænker på en anden måde end vi er vant til. Fænomenologien og Martin Bubers dialogfilosofi giver ikke konkrete anvisninger på hvordan vi skal omsætte tanker og ideer. Disse filosofiske tankesæt tilbyder en forståelsesramme og anviser en retning samtidig med at de fungerer som kritisk instans for arbejdet. Fænomenologien og dialogfilosofien leverer inspiration til fastholdelse af et bestemt perspektiv, og at fastholde et perspektiv vil også sige at åbne for muligheden for en refleksion over sammenhængen mellem perspektiv og praksis.

Selvom fænomenologien og dialogfilosofien ikke giver konkrete anvisninger på praksis, er der områder som den professionelle bør have viden og bevidsthed om for at give det person-orienterede perspektiv de bedst mulige vilkår at udfolde sig under. Det er det vi vil beskæftige os med i dette kapitel.

Etik

I det person-orienterede perspektiv er det helt afgørende at det er forholdet der er centrum.

Hvis forholdet eller relationen er centrum, bliver min etik mit perspektiv, for det er kun etikken der kan fastholde mig i min opmærksomhed på hvordan jeg i den konkrete situation forholder mig til det andet menneske. Det er etikken der hjælper mig til at se og møde det andet menneske som et helt menneske.

Vor definition af etik lægger sig op ad den fænomenologiske analyse og op ad Martin Bubers dialogfilosofi. Etik har med forholdet mellem mennesker at gøre.

Etik handler om hvordan vi opfører os over for hinanden og lever med hinanden. Etiske begreber er altså relationsbegreber. Man kan ikke være etisk alene.

Vi vil tage udgangspunkt i filosofien og teologen K.E. Løgstrups (se Ekskurs 1) tanke om de suveræne livsytringer som bærende fænomener i tilværelsen og som afgørende for enhver etik. De suveræne livsytringer er fænomener som tillid, oprigtighed, barmhjertighed og det Løgstrup kalder talens åbenhed.

De suveræne livsytringer kan forstås som givne impulser til vor delagtighed i hinandens tilværelse. Vi sætter dem ikke i værk. De kommer så og sige bag på os. De er netop spontane.

At de er spontane, betyder at vor primære indstilling over for det andet menneske er tillid. Vor umiddelbare tilskyndelse er at være oprigtig. Når vi taler, taler vi ud. Vi skal bevidst anstrenge os for at holde sandheden tilbage eller fordreje den. Når vi oplever et medlem i nød eller livsfare, oplever vi det netop som et medlem, og det på trods af alle skel der måtte være mellem os. Og vi tilskyndes umiddelbart til at afhjælpe nøden og afværge livsfaren.

Løgstrup benægter ikke at mistillid, uoprigtighed og ubarmhjertighed kan sejre i forholdet mellem mennesker. Han hævder blot at tillid og oprigtighed og barmhjertighed altid er det nærliggende og det selvfølgeligste, det der ikke kræver en særlig retfærdiggørelse, mens mistillid,

uoprigtighed og ubarmhjertighed altid kræver en særlig anstrengelse og en form for retfærdiggørelse.

Ifølge Løgstrup kan vi ikke skabe et magtfrit rum da vi med vor blotte tilstedeværelse udøver magt over hinanden. Vi er ikke neutrale, og ingen kan opfatte tilværelsen neutralt. Vi er en del af verden, og verden er en del af os. I vort møde med den anden bliver vi påvirket, og vi påvirker den anden. Dette sker i den professionelle samtale, og det sker i enhver samtale i øvrigt.

Det er en kendsgerning at alene den strukturelle placering den ansatte og brugeren har i forhold til hinanden, indebærer at den ansatte befinder sig i en magtposition. Denne strukturelle position bestyrkes af det overordnede forhold at det sociale arbejde ikke svæver frit i luften i forhold til det øvrige samfund, men også har et politisk perspektiv. Det sociale arbejdes funktion er blandt andet at medvirke til at opretholde stabilitet og balance i samfundet. Den ansatte kan ikke blot dele goder ud. Hun skal også forhindre at det sociale system misbruges, og om nødvendigt gribe regulerende ind i brugerens livssituation. Kort sagt: Den ansatte er ikke kun til for at hjælpe, men også for at kontrollere og motivere i en bestemt retning.

Når ansatte taler om det »magtrum« som eksisterer i kraft af den ansattes position, tales der ofte om det som noget der er stationært og entydigt. Vi tror det er nødvendigt at se lidt nøjere på de forskellige facetter af magten og dens udøvelse.

Det er på mange måder svært at adskille den ansattes magtposition i snævrere forstand fra den magt som er indbygget i systemet. De går ofte hånd i hånd idet den ansatte bliver socialiseret på en bestemt måde ved at arbejde i en bestemt organisation. Derfor kan den ansatte have svært ved at skelne mellem hvad systemet kræver, og hvad der er hendes egen praksis.

En anden facet af magtudøvelsen har med den ansattes

virkelighedsopfattelse at gøre. Når den ansattes virkelighedsopfattelse får gennemslagskraft uden om eller på trods af brugerens virkelighedsopfattelse, udøves der magt. Dette kan både ske i samværet parterne imellem, og når der skal tages stilling til handlinger eller ydelser af den ene eller den anden art.

Det perspektiv der arbejdes ud fra, er bestemmende for hvordan virkeligheden opfattes. Hvis perspektivet fastholder magtrummet som statisk og givet, hvis magtrummet så at sige får lov til at sætte perspektivet, vil det være svært at gøre noget for at mindske det eller relativere magten.

Det der skal til, er at perspektivet skal relativere magtrummet i stedet for at sættes af det. Hvis vi skal relativere magtrummet og dermed give mulighed for opblødning af magten og frigive kompetence til brugeren, skal vi have etikken i forgrunden i mødet.

Når etikken er i forgrunden, bliver de mellemmenne- skelige relationer centrum for rådgivning og vejning. Den sætter selve forholdet i centrum. Det bliver et forhold hvor samtaleparterne oplever at de har frihed til at være dem de er. Det bliver et forhold hvor parterne hver især oplever at de har magt over situationen, men også ansvar for situationen og hinanden. Det bliver et forhold hvor hver part kan beholde sin uafhængighed. Det modsatte er at parterne i mødet og samværet er ufri, afmægtige og afhængige i forhold til den anden.

Vi taler altså her om et bestemt etisk perspektiv der skal belyse magtrummet, og for at det kan ske, skal det etiske perspektiv gå forud for ethvert andet perspektiv, da perspektivet jo er altdominerende og dermed styrende for hvordan vi strukturerer og tolker den konkrete virkelighed. Dette etiske perspektiv fremmer at den ansatte stiller sig til rådighed uden forbehold, fremmer at der skabes et tillidsforhold, og fremmer at brugerens integritet forbliver intakt. Det er kun etikken der kan fastholde den ansatte i

opmærksomheden på hvordan hun i den konkrete situation forholder sig til det andet menneske. Etikken hjælper den ansatte til at se og møde det andet menneske som et helt menneske.

Selvom det ligger i de suveræne livsyttringers natur at de er noget vi får givet, og at vi ikke kan fremtvinge dem, mener vi at det er nødvendigt at den ansatte gør sig sit etiske ståsted klart.

Når den professionelle skal finde frem til sit etiske ståsted, handler det ikke om teorier og begrebsanalyser. Den ansattes etiske ståsted kan alene begrundes i den gode praksis. Der er tale om et valg som er afhængigt af den konkrete virkelighed.

Den gode vejledning og rådgivning er kraftfuld og præget af nærvær. Når vejledning og rådgivning lykkes og bliver god, oplever den ansatte det umiddelbart. Til det gode og vellykkede hører at det er indlysende godt og vellykket.

Når den ansatte får denne oplevelse, skaber det umiddelbart glæde hos hende, og glæden må bringes til udtryk: Oplevelsen må straks fortælles til kollegerne. Og kollegerne er ikke i tvivl om at det der bliver sagt, er sandt, for de kan høre og se på kollegaen at det hun fortæller, virkelig har fundet sted. Lige meget hvordan det bliver udtrykt, accepteres det af kollegaerne som et sandt udtryk, for det der siges, er genkendeligt for alle. Det er noget som alle har oplevet og derfor uden videre kan leve sig ind i.

Etik er ikke en fiks idé. Etikken fungerer i livet med medmennesket, og vi kan sagtens beskrive dens indhold. Etikken er ikke et spekulativt tankesystem. Etikken bygger på den umiddelbare erfaring.

Etikken er tænkning om den helhedssammenhæng vi indgår i, sådan som vi erfarer den umiddelbart. Men den er ikke vilkårlig spekulation. For gennem tyndning af vore erfaringer kan vi udtrykke det genkendelige, og det kan efterprøves konkret i vore menneskelige relationer.

Den ansatte kan ødelægge og undertrykke tilliden og

oprigtigheden mellem den ansatte og brugeren. Eller den ansatte kan lægge forholdene til rette på en sådan måde at tilliden og oprigtigheden kan vokse frem mellem den ansatte og brugeren.

Forholdet

Når den ansatte har etikken som sit perspektiv, bliver det forholdet der bliver centrum. Derfor kan man sige at selve forholdet er det centrale.

Vi vil ud fra Martin Bubers tankegang belyse betydningen af at det er forholdet der er centrum i mødet mellem den ansatte og brugeren. For Martin Buber er det enkeltstående menneske ikke det centrale. Det er som allerede sagt selve forholdet der er det centrale. Han sætter ikke bare processen i centrum. Han vil også gøre opmærksom på at vi i mødet med den anden kan vælge at lukke af for processen eller at åbne for processen, og at vi i vort valg vælger mellem adskillelse og gensidighed. Vælger vi adskillelsen, lukker vi ikke blot for udsynet. Vi lukker også af for vor indsigt i hvad vi selv gør, og hvem vi selv er.

Det er en grundtanke for Buber at jeg'et ikke er noget i sig selv. Det er først i mødet med den anden vi får indsigt og kommer i bevægelse. Han siger ligeud og klart at »alt liv er møde«.

Vi kan kun tale om forholdet i ordpar, og Buber skelner mellem grundordene Jeg-Du og Jeg-Det. Vi bliver altså påvirket af om vi siger Du eller Det, om vi træder ind i ordet Du eller ordet Det.

Hvis den ansatte i vejledning og rådgivning er optaget af at skabe mening i den andens virkelighed og virkelighedsopfattelse ud fra sin egen viden og sine egne erfaringer, gør hun sig selv til centrum. Hun bliver iagttager af den anden og den andens liv, og hun kommer til at opfatte den anden som et objekt. Parterne befinder sig så i vir-

keligheden ved siden af hinanden i hver deres verden. Skranken mellem subjekt og objekt er allerede rejst inden samtalen begynder. Den ansatte er gået ind i et Jeg-Det-forhold, og hun har lukket af for det umiddelbare og sanselige og dermed også for det hun ikke kender, det hun ikke før har tænkt, og for det specielle og unikke ved den anden og den andens livssituation. Hun ser den anden i sit billede.

Det der sker, er at den ansatte »erfarer« brugeren og brugerens virkelighedsopfattelse, og dermed træder den ansatte ud af Jeg-Du-forholdet. I erfaringen er der nemlig altid indbygget afstand til det der erfares. Det betyder at den ansatte får et billede af overfladen. Brugeren verden viser sig for den ansatte, men hun får ikke del i brugerens verden. Det man møder i Jeg-Du-forholdet, kan ikke erfares og beskrives. Det kan kun virkeliggøres. Når vi træder ind i Jeg-Du-forholdet, sker der ifølge Buber et skred fra erfaring til viden. Buber siger det på følgende måde: »Hvad erfarer man da om Du? Netop intet? Thi man erfarer det ikke. Hvad ved man da om Du? Netop alt. Thi man ved ikke enkeltheder om det«.

For at der skal være tale om det Buber kalder viden, skal der være tale om at den ansatte og brugeren yder noget, og at der »sker noget« ved at de møder hinanden.

På samme måde mener Buber også at man træder ud af Jeg-Du-forholdet når man føler. Det kan virke overraskende, men det hænger sammen med at Buber skelner mellem følelser og kærlighed. Følelser bor i mennesket, mens kærlighed er i forholdet. Kærlighed er således ikke det samme som følelser – selvom kærlighed naturligvis giver anledning til følelser og præger os gennem vore følelser. Kærlighed er Jeg'ets ansvarlighed over for et Du.

Den ansattes opgave er at træde ind i forholdet og umiddelbart være nærværende i dette. Buber siger om Jeg-Du-forholdet: »Forholdet til Du'et er umiddelbart. Mellem Jeg og Du står der ikke noget begrebsligt, ingen

forudviden og ingen fantasi. ... Kun hvor ethvert middel er faldet bort, sker mødet».

Når vejledningen og rådgivningen sker i et Jeg-Du-forhold, bliver vejledningen og rådgivningen en levende og ægte dialog, for den ansatte og brugeren ser hinanden som de hele mennesker de er hver især. De ser hinanden som mennesker med komplekse følelser, med mange forskellige tanker, med vilje og med krop. De ser hinanden som unikke med hver deres personlighed og erfaringer. Det er netop således vi bliver konkrete for hinanden. Konkret betyder at det hele er med, at virkeligheden får lov til at blive og forblive »fuldt udvokset« - i modsætning til det abstrakte hvor der er »trukket fra« virkeligheden.

I den ægte og levende dialog gives der plads til at der på baggrund af den ansattes og brugerens virkelighed skabes en ny virkelighed. Det er en virkelighed vi ikke kender i forvejen, men som netop skabes ved det dialogiske forhold. Forholdet mellem parterne er dialogens kraft-felt, og den virkelighed der vokser ud af forholdet, er dialogens egentlige resultat. Kun i et sådant rum kan der skabes frihed til at det ikke før tænkte kan tænkes, og dermed åbnes der muligheder som parterne ikke før har haft øje for. Parternes virkelighed bliver ikke bare befyldt. Den kommer samtidig i bevægelse eftersom dialogen både kan berige og rumme kritik af ens egne overbevisninger. Begge dele giver ny erkendelse.

Når man læser ovenstående, vil man måske spørge hvor den ansattes ansvar er, hvor den ansattes viden og erfaringer kommer ind, hvordan man får sagt noget om de krav og betingelser som lovgivningen fordrer i forhold til situationen, og hvordan man får fundet frem til en løsning som er acceptabel for systemet.

Den ansatte har selvfølgelig ansvaret for at det afklares hvilket tema der skal behandles i samtalen, og at samtalen bliver holdt inden for det aftalte tema, men den ansatte har også ansvar for at det sker i en dialog. Den ansattes vi-

den og erfaringer og relevante lovregler skal selvfølgelig komme frem, men det skal ske i en sammenhæng hvor det er naturligt i forhold til den proces som er bærende for dialogen. Først når alle aspekter er fremført, skal det afklares om det er muligt at samtalen kan afsluttes med at samstemme interesserne, eller om det ikke er muligt.

Læseren vil måske også spørge hvad det nytter at jeg møder et andet menneske som et Du hvis det andet menneske allerede har mødt mig som et Det. Sagt på en anden måde: Kan jeg ændre et genstandsforhold til et personforhold hvis genstandsforholdet allerede er skabt? Martin Buber taler om »forholdskraften«. Det er en kraft som vi ikke kan skabe, men som heller ikke kan virke uden vor indsats. Med andre ord: Den ansatte kan ikke gennemtvunge Jeg-Du-forholdet, men den ansatte har et ansvar for at ville forholdet med sit væsen.

For os at se er der en nøje sammenhæng mellem at have etikken i forgrunden i vejledningen og rådgivningen og at virkeliggøre at det bliver forholdet der bliver centrum i mødet mellem den ansatte og brugeren. Det er i forlængelse heraf at vi ser en sammenhæng mellem den fænomenologiske analyse og Martin Bubers dialogfilosofi.

Sansning og stemthed

Når vi samtaler, ser vi den anden, den andens kropssprog og bevægelser, og vi hører den andens ord og tonefald. Det kan vi ikke undgå så længe vi er i besiddelse af vore sanser. Som professionelle og som moderne mennesker tillægger vi ikke det sanselige og intuitive samme betydning som det fornuftsmæssige. Vi bliver optaget af at få det vi hører og oplever, til at give mening, vel at mærke en mening der er logisk og rational.

I det person-orienterede perspektiv lægges der op til at vi skal møde det andet menneske som et helt menneske med både krop, sjæl og intellekt. Vi har allerede sagt at det

person-orienterede perspektiv forudsætter at den ansatte har sin etik i forgrunden, og at dette befordrer at den ansatte møder brugeren åbent og uden forbehold, og at det bliver forholdet der er centrum. For at styrke det person-orienterede perspektiv i at udfolde sig må den ansatte i sin kommunikation lade det sanselige, intuitive og fornuftsmæssige få lige stor betydning, både i den ansattes egen kommunikation og i hendes opfattelse af brugerens kommunikation.

En af de fænomenologiske grundtanker vi har fremhævet, er at følelser, værdier, tanker og viden ikke kan skilles ad. Det handler om at vi skal møde hinanden som hele mennesker hvor krop, sjæl og intellekt bliver en helhed.

I den fænomenologiske analyse har sansningen forrang for bevidstheden. Samtidig er der selvfølgelig altid knyttet forståelse til sansningen. De virker sammen. De er ikke identiske med hinanden, men kan dog ikke adskilles.

Fænomenologien knytter forståelsen og tanken til kroppen og sansningen. Det betyder at vi ikke først får et forhold til verden gennem erkendelsen, men allerede har det gennem kroppen. Vi er til stede, sanser og bevæger os i og med kroppen før vi får et erkendende og bevidst forhold til den og til vor verden i øvrigt. Det sande subjekt er altså ikke ren bevidsthed, men er væren-i-verden, og det vil også sige væren-i-kroppen.

Det betyder også at vor krop er udtryk. Vi oplever ikke blot menneskers krop og fysiske bevægelser som objekt for erkendelsen, men som udtryk. Der er noget ved et menneskes krop og bevægelser og ved alt det vi sanser der »siger os noget«.

Når vi indgår i en relation til et andet menneske, sker der så at sige automatisk en form for kommunikation. Vi kommunikerer ikke blot med ord og stemmeføring, men allerede med vort kropssprog, med bevægelser og mimik. Det er umuligt ikke at kommunikere. Der videregives et

budskab selv når vi intet siger og ikke bevæger os. Vi kommunikerer ved vores blotte tilstedeværelse.

Den del af vor kommunikation der udfolder sig i sanselige og kropslige udtryksformer, kalder vi det før-sproglige. Det før-sproglige er en verden af ikke artikulerede stemninger og fornemmelser som vi intuitivt forstår og for så vidt godt kan dele med hinanden, men som ikke kommer direkte sprogligt til udtryk.

For at klargøre det før-sprogliges betydning vil vi introducere begrebet stemthed. Vort forhold til verden er stemt – ikke blot lejlighedsvis, men hele tiden. Vort liv er en livs-proces. Vi har altid erindringer med os. Disse erindringer er i os og kommer til udtryk i vor stemthed som viser sig i vort kropssprog, tonefald, mimik mv. Vor stemthed har i hele tiden med os gennem tiden. Vor stemthed kan vi ikke analysere og forstå. Den er en del af os. Vi udtrykker den, og den gør indtryk på andre.

Det før-sproglige og verbalsproget er to forskellige ting, men de kan ikke skilles ad eftersom vi er hele mennesker hvor krop og sind og tanker hænger sammen. Vi udtrykker vor virkelighedsopfattelse både gennem vor stemthed og gennem verbalsproget, for vi er i verden som hele mennesker.

I samtalen taler vi ikke blot. I samtalen ser vi den anden. Synet er en suveræn sans, og den er en åben sans. Synet giver os mulighed for at se den anden som en helhed. Vi ser helheden før vi ser delene. At vi i synet forholder os til omgivelserne i deres helhed, vil sige at vi danner os et overblik. Overblikket fritager os fra hele tiden at fikser blikket og udelukkende se det levende afstandslost. Overblikket giver afstand, så vi på én gang er i verden og over for den.

Synet medvirker altså til at vi kan skille os selv fra andre. Synet er på en måde den adskillende sans frem for nogen. Adskillelsen behøver hverken at være kølig eller

afstandsskabende. Den er nødvendig for at vi kan være åbne for indtrykkenes mangfoldighed og mangetydighed.

Også høresansen giver os vigtige erfaringer. Jeg hører den anden, ikke bare for at høre de ord og sætninger der bliver sagt. Jeg hører betoningerne, talens hastighed og rytme, tonehøjden og dens variationer, nuancerne i stemmens klang.

Vi kan lukke af for talens mening, men ikke for lyden, og derfor er vi på en måde mere prisgivet det vi hører, end det vi ser.

Vore øvrige sanser – lugt, smag og berøring – er mere private og stofbundne, men er også med til at give rum for erfaringer.

I indtrykket kommer vi ind i situationen, og mangfoldigheden viser sig for os – samtidig med at vi får øje på det genkendelige i det at være menneske. Det sanselige og fornufmæssige arbejder sammen. Vi får koblet den indre og ydre verden sammen, og der skabes et frugtbart spændingsforhold mellem det unikke og det almene.

Det er vigtigt at være opmærksom på at vi ikke glider for langt ud mod den ene eller den anden pol i dette spændingsforhold, men netop lever i det. For den ansatte handler det altså om at være åben for det stemte indtryk. Det handler om at opleve brugerens udtryk med en forståelse der er tro mod sansning og intuition.

Dagligsprog og begrebsprog

En af de fænomenologiske grundtanker vi har fremhævet i forhold til det person-orienterede perspektiv, er at sproget er bestemt af virkeligheden i dens helhed og virker ind på samme helhed.

At være og virke i et perspektiv, det er også at være og virke i et sprog. Sprog og bevidsthed er ikke to af hinanden uafhængige størrelser. Det betyder ikke at sprog og bevidsthed er identiske. Forholdet mellem dem er tæt,

men samtidig komplekst. Sproget er i en vis forstand mere omfattende end bevidstheden: Vi siger ofte andet og mere end vi tænker! Men på den anden side er bevidstheden altid sprogligt bestemt: Det vi ikke har ord for, kan vi heller ikke tænke.

Igen vil vi lade os inspirere af fænomenologien. Den fænomenologiske sprogfilosofi tager udgangspunkt i at vi fornemmer indtrykket som en tale til os og føler trang til at udtrykke denne fornemmelse. Vore udtryk er svar på indtryk.

Dagligsproget har sit udspring i indtryk, erfaringer og praksis. Dagligsproget forbinder os med den verden vi er i. Det er åbent over for de betydninger som presser sig på i sansningen.

Når vi f.eks. giver udtryk for at vi er kede af det – eller at vi er glade – så udtrykker vi noget personligt. Vi udtrykker noget som vi har oplevet et uendeligt antal gange før, men samtidig noget vi netop denne gang oplever på en særlig måde.

Dagligsprogets betydnings- og tydningsmuligheder er uendelige. De begreber og forestillinger som dagligsprogget rummer, er vide, åbne og bevægelige. De kan varieres og indgå i mangfoldige betydningsammenhænge. Det er eksistentielle og praktiske begreber som vi anskueliggør ved eksempler når vi fortæller om vore oplevelser og erfaringer om det at være menneske.

Gennem det sanselige og åbne dagligsprog kan mennesker finde sig selv igen. Det er sprogets følsomme og rummelige ord der udtrykker vore indtryk. Dagligsproget er på en måde helt vort eget. Det tydeliggør det unikke. Men det er også fælles. Vi taler for at blive hørt og få svar. I dagligsproget er vi os selv – ligesom vi skaber os en plads blandt andre mennesker.

Man kan sige at sproget altid lever i et spændingsforhold mellem det almene og det unikke, det velkendte og det ikke før oplevede og udtrykte.

Dagligsproget lægger dermed op til analoge tydinge: Det gentagne og genkendelige er i forgrunden, men samtidig er der plads til det specifikke. Man kan også sige det sådan at det genkendelige baner vejen for indlevelse og engagement i det specifikke. Det sidste svarer til (er analogt med) det første, men de er ikke identiske.

Gennem dagligsproget bliver vi åbne for det sanselige og intuitive, og ikke mindst får dagligsproget os til at udtrykke os konkret. Vi taler os ind i situationen, og vi får som ansatte mulighed for at se det andet menneske som det unikke væsen han eller hun er med sin helt egen virkelighed og sine helt egne erfaringer.

For at tydeliggøre dagligsprogets betydning, vil vi belyse den form for sprog vi kalder begrebsprog. Når vi taler om begrebsprog, taler vi om det sprog der fremkommer når vi ensidigt og bevidst sætser på at kommunikere gennem veldefinerede begreber.

Begrebssproget giver ikke uden grund indtryk af orden og system. Vi ved nøjagtig hvad ordene betyder, og det ene ords betydning er skarpt afgrænset i forhold til det andet ords betydning. Dette sprog befordrer en bestemt form for entydighed. Kommunikationen går nemt, og der er ringe chance for misforståelser - når man kender det sprog der tales, vel at mærke. Men sproget bliver nuancefattigt og abstrakt. Det bliver løst fra den naturlige og dagligdags talesituation. Begreber dannes i bevidstheden uafhængigt af deres sammenhæng.

Begrebssproget vikler os ud af den konkrete virkelighed. Begreber låser sproget fast og begrænser dets rækkevidde. Vi forstår ikke virkeligheden. Det er det entydige der træder frem, men virkeligheden er mangfoldig. Vi aflever det levende ved at lægge en orden ned over det.

Når begrebssproget dominerer dialogen, skabes der afstand. Den ansatte bliver iagttaget, og brugeren bliver et objekt. Den ansatte kommer i denne situation til at tænke

og forstå brugerens udsagn i generaliseringer og skaber dermed ikke mulighed for at brugeren kan udtrykke hele sin virkelighedsopfattelse og dermed finde egne løsninger på sine problemer.

Dagligsproget derimod skaber nærvær. Dagligsprogets udtryksform lægger op til den analoge tyding: Det gentagne og genkendelige er i forgrunden, men der er lige så meget plads til det specifikke. Vi bliver åbne for det sanselige og intuitive, og ikke mindst får dagligsproget os til at udtrykke os konkret. Vi taler os ind i situationen, og vi får som ansatte mulighed for at se det andet menneske som det unikke menneske han eller hun er.

At beskæftige sig med sproget er for os at se helt centralt fordi sproget har stor betydning i udførelsen af vejledning og rådgivning, og fordi perspektivet netop kommer frem og fastholdes i sproget. Sproget afslører hvilket perspektiv der anlægges.

Tolkning/tydning og analogi

Vi har allerede brugt ordene tydning og analogi i teksten. Da disse begreber er centrale for tankegangen i det person-orienterede perspektiv, vil vi gøre rede for hvad vi forstår ved tydning og analogi, og i hvilken sammenhæng disse ord indgår.

Vi har valgt at skelne mellem tydning og tolkning. Normalt anvendes disse ord synonymt, men for at tydeliggøre hvad vi mener, tildeler vi dem forskellige anvendelser.

Vi vil først gøre rede for hvad vi forstår ved tolkning, og derefter hvad vi forstår ved tydning. Når den professionelle ud fra forskellige faglige indfaldsvinkler former en meningssammenhæng på grundlag af det som brugeren udtrykker, tolker hun brugeren virkelighedsopfattelse. Der kan være tale om en psykologisk, samfundsvidenskabelig eller juridisk indfaldsvinkel, eller der kan være tale

om en indfaldsvinkel som er dannet på grundlag af den ansattes egne faglige erfaringer. Pointen er at brugerens udsagn sættes ind i en bestemt ramme som den ansatte så at sige medbringer et andet sted fra.

Ofte vil der være tale om en tankemodel der er bygget op omkring årsag-virkningsforhold. Den ansatte stræber efter at »se bag om« brugerens udsagn og søger at få overblik over brugerens situation. Tolkningen opfattes typisk som neutral: Den ansatte forsøger jo virkelig at forstå brugeren og brugerens situation. Men det er jo den ansattes virkelighed der bestemmer tolkningens indfaldsvinkler. Og målet er at den ansatte kan skaffe sig et overblik på præmisser som hun er fortrolig med.

Vi tolker når vi forstår ud fra en teori som vi henter ud af os selv og vor faglige baggrund, og som i grunden er fremmed for den virkelighed vi tolker.

Tydning sker i sanværet og samtalen med brugeren. At tyde er at leve med i situationen og sanse, forstå og reflektere over det der indgår i og opstår i situationen. For at dette kan finde sted, skal sansning og indtryk i forgrunden, så den ansatte forstår på sansningens og stemthedens vilkår. Der bliver en vekselvirkning mellem selvforfølgende medleven og iagttagelse, og både det sagte og usagte går ind i forståelsen. Der er ikke noget der skal udvælges og ud tænkes. Der er noget der skal opdages. Det er ikke som i tolkningen hvor udefra kommende indfaldsvinkler og modeller bliver dominerende. Vi møder et unikt menneske i en unik situation, og begge parter er samtidig involveret i grundforhold i tilværelsen som er givne og kendte, men som alligevel kan komme til syne på overraskende måder og nogle gange helt komme bag på os.

Vi skal ikke bagom og finde det skjulte. Vi skal være opmærksomme på det oversete. Når det sker, bliver vi inspireret til spørgsmål der kan hjælpe brugeren til at blive klogere på sin egen virkelighed og sit eget liv. Og ud af

en sådan samtale og et sådant samvær kan vokse en fæles ny virkelighed der åbner mulighed for ny indsigt og udvikling.

Vi tyder når vi sanser og forstår og reflekterer over den foreliggende virkelighed på dens egne præmisser.

Hvert menneske og hver situation er unik, men samtidig genkender vi i hver situation noget typisk og universelt som går igen fra situation til situation. Der er derfor også analogi mellem mennesker og situationer. Der er sammenlignelighed midt i forskelligheden.

Vi genkender det analoge i den konkrete situation. Det vi genkender, er det der er bærende for vort liv. Jeg genkender f.eks. livsmødet og håbet i et menneske og en situation – selvom det viser sig og kommer til udtryk på en speciel måde og med netop dette menneskes ord. Det er både gammelkendt og helt nyt. Man kan sige at håbet og livsmødet får sit særlige indhold af den givne situation og af det givne forhold – der altid er dynamisk hvis det virkelig er et forhold.

I virkeligheden nærmer vi os her en vision om det gode liv, og det er vel at mærke ikke bare en vision der først skal realiseres. Den er i en vis forstand allerede virkelig. Det der toner frem i den konkrete situation, er det grundforhold at livet er godt før det kan blive ondt, at det er meningsfuldt før det bliver tilfældigt og meningsløst, at der er retfærdighed før der bliver uretfærdighed, at der er frihed før der bliver ufrihed. Der er givet en mening og rangorden i vort liv med hinanden – uanset hvor kaotisk og vanskeligt det i øvrigt kan forme sig.

Det levende rummer en analog orden som kan og skal tydes. Tydningen udlægger det typiske i det enestående og ser hvordan det enestående også er en variation af det typiske.

Den analoge orden optræder allerede i sansningen. Sansningen gives os. Vi bestemmer ikke over den. Vi skal ikke først forme den før den kan blive til sansning. Den

har sin egen form. Det er denne på forhånd formede og givne sansning vi udlægger i tydningen. Vi aflæser den ikke blot. Vi er ikke passive og instinktboundne. Vi forstår den på dens egne præmisser. Vi forstår den virkelighed der er uden for os selv, og som vi allerede er del af.

Ligesom den analoge orden viser sig i sansningen, viser den sig også i dagligsproget. I dagligsproget træder det genkendelige og universelle frem på en specifik og stadig ny måde.

I den analoge orden styrkes den ansattes tilstedeværelse og nærvær og engagement: Der er jo noget konkret at være optaget af, og der er noget universelt vi på forhånd er fælles om. Det er et engagement der hverken kan eller skal være neutralt, men som er konkret og ligetil i forhold til et bestemt menneske og dette menneskes livssituation.

Afrunding

Selvom vi i dette kapitel har valgt at behandle emnerne etik, forhold, sansning og stemthed, dagligsproget og begrebsproget, tolkning og tydning og analogi hver for sig, er det væsentligt at fremhæve at der er en nær indbyrdes sammenhæng. Men rækkefølgen er ikke ligegyldig. Det er afgørende at etikken er i forgrunden, for det er kun etikken der kan fastholde den ansattes opmærksomhed på hvordan hun i den konkrete situation forholder sig til brugeren.

En viden om de forskellige emner medfører ikke automatisk at den ansatte lader dem indgå i sin vejledning og rådgivning, men uvidenhed er heller ikke sagen. Som professionel udløver af vejledning og rådgivning lever vi altid med det skisma at én ting er at have viden, en anden ting er at gøre det som ens viden tilsiger.

Som professionel udløver af vejledning og rådgivning forventes den ansatte både at have indsigt i og viden om hvordan hun tyder den konkrete virkelighed, men også

hvordan det kan lade sig gøre at inddrage brugeren og fokusere på den del af virkeligheden eller den tolkning af virkeligheden som brugeren finder væsentlig. Det er i denne forbindelse vi finder det væsentligt at den ansatte har en viden om etik, forhold, sansning og stemthed, dagligsproget og begrebsproget, tolkning, tydning og analogi.